

Zgodovina knjižnice Mirana Jarca Novo mesto

V 19. st. se je v naši domovini pojavila potreba, da se literarno narodno blago, ki je nastajalo počasi, a vztrajno skozi stoletja, shrani in ohranja naprej za kasnejše rodove. Začele so se ustanavljati javne čitalnice in knjižnice.

Tudi v Novem mestu se je začela sredi 19. st. prebujati misel, da bi knjige in časopise posredovala ljudem javna ustanova – knjižnica.

Narodna čitalnica

Zagnani in narodno zavedni kulturniki so bili pobudniki, da je bila l. 1865 ustanovljena Narodna čitalnica in pri njej prva javna knjižnica s čitalnico. Za knjižničarja je bil izvoljen Janez Kastelic – sodnijski tajnik. Po tem letu lahko tudi govorimo o strokovnem delovanju knjižnic, čeprav je knjižničarstvo veliko starejše. Po letu 1865 so poleg inventarnih knjig izdelovali še kataloge za izposajo in lokalni katalog. Leto 1865 lahko zato štejemo kot začetno leto javnega knjižničarstva v Novem mestu. Po letu 1900 so nastajale številne ljudske knjižnice v vseh večjih krajih Dolenjske in iz leta v leto bogatile svoj fond.

Po prostovoljnem razidu Narodne čitalnice je prešlo premoženje le-te v last Sokolskega društva v Novem mestu in knjižnica je dobila novega gospodarja. Knjižnica se je preimenovala v Sokolsko knjižnico, prvi knjižničar le-te pa je bil Anton Novljan, višji sodni oficial. Knjižnica je delovala od leta 1925-1945. Sredi njenega največjega vzpona je nastopila vojna. Žal je bila večina del te in drugih knjižnic med II. sv. vojno uničenih ali razgrabljenih. Samo Novo mesto je izgubilo najmanj 30.000 knjig, podeželje pa od 10-15.000.

Po vojnem opustošenju so mladinci v Novem mestu ustanovili ljudsko knjižnico. Fond te knjižnice je nastal iz ostankov obeh nekdanjih novomeških ljudskih knjižnic. Knjižnica je poslovala v garderobi v Sokolskem domu, nato se je preselila v Gostiševo hišo in počasi zamrla.

Ljudska knjižnica (1947-1965)

Njen prvi knjižničar je bil France Vovk, njen prostor pa Sindikalni dom; knjižnica se je še nekajkrat selila in bolj životarila. Delna rešitev za knjižnico je prišla leta 1962, ko je občina Novo mesto dodelila ljudsko knjižnico v upravljanje študijski knjižnici. Le-ta je pustila ljudsko knjižnico kot samostojno enoto ter težila k temu, da bi ustanova dobila primerne prostore (stara pošta, nato ob študijski knjižnici – današnja Rozmanova 26). Najpomembnejša pridobitev knjižničarstva v Novem mestu je ustanovitev prve javne znanstvene knjižnice z nazivom Študijska knjižnica. Ustanovljena je bila leta 1946 in je začela oživljati nekdanje ljudske knjižnice, izražena pa je bila tudi skrb za domoznansko literaturo. Ob ustanovitvi je dobila knjižnica zasilne prostore v upraviteljevem stanovanju osnovne šole, ki so bili premajhni in neprimerni – prostorska problematika knjižnice pa je aktualna vse do danes.

Prvi ravnatelj knjižnice oz. tedaj upravnik je bil Bogo Komelj (1915-1981). Po njem se danes imenuje oddelek posebnih zbirk - "posebne zbirke Boga Komelja", kjer hranimo predvsem neknjižno staro, dragoceno in redko gradivo, ki ga je ravno on začel zbirati. Do leta 1950 je bilo v Sloveniji ustanovljenih sedem takšnih knjižnic – v vseh takratnih okrožnih oz. okrajnih središčih. To so bile splošnoizobraževalne knjižnice s profesionalno možnostjo organiziranja v tem obdobju, z močno domoznansko usmerjenostjo in pravico do obveznega izvoda (le-ta je "podkrepil težnjo, da se študijska knjižnica preoblikuje v tip pokrajinske znanstvene knjižnice, ki ima v bistvu iste naloge kot nacionalna knjižnica, le da je njeno področje dela ožje").

Slovenske splošnoizobraževalne knjižnice so nastale pod vplivom manifesta o javnih knjižnicah, ki ga je leta 1949 proglasil UNESCO, v Sloveniji pa je bil dopolnjen in objavljen leta 1972. V njem je izraženo prepričanje UNESCA, da so javne knjižnice "živa sila pri vzgoji, kulturi in informiranju ter bistveno sredstvo za razumevanje med ljudmi in narodi".

Leta 1961 je bil sprejet prvi slovenski zakon o knjižnicah, ki je nastal kot plod strokovnega spremljanja in dela na knjižničarskem področju v Sloveniji. V njem je bilo med drugim pomembno tudi to, da je določal ustanovitev republiške matične službe in občinskih matičnih služb (zakon je bil dopolnjen leta 1965).

Tudi Študijska knjižnica v Novem mestu je sledila prvemu zakonu o knjižnicah iz leta 1961 in je tako postala matična knjižnica, ki "opravlja naloge matične službe na območju občine Novo mesto", po potrebi pa nudi pomoč tudi sosednjim občinam.

Študijska knjižnica

V tem času je prišlo tudi do preloma s tradicijo in uveljavil se je moderni tip sodobne splošnoizobraževalne knjižnice. V zvezi s tem je bila leta 1971 sprejeta koncepcija razvoja knjižničarstva v Sloveniji. Ta dokument je opredelil funkcijo, sistem organiziranja in normative za poslovanje splošnoizobraževalnih knjižnic. Naloga teh knjižnic – tudi novomeške – je bila, da zbirajo, obdelujejo, hranijo in dajejo v uporabo domačo in tujo leposlovno ter strokovno literaturo. Po dogovoru iz leta 1971 je bila novomeška študijska knjižnica tudi osrednja knjižnica za dolensko regijo, in sicer za 4 dolenske občine: Metliko, Črnomelj, Trebnje in Novo mesto.

Študijsko knjižnico v Novem mestu so leta 1953 uradno poimenovali po MIRANU JARCU (1900-1942), slovenskem pesniku, pisatelju, dramatik, prevajalcu, ki je bil sicer rojen v Črnomlju, v Novem mestu pa je obiskoval gimnazijo in tu preživel svojo mladost. Kot partizan "Janez Suhi" je padel v italijanski roški ofenzivi leta 1942. Znane so njegove pesniške zbirke "Človek in noč", "Novembrske pesmi" in "Lirika", dramska pesnitev "Vergerij" ter avtobiografski roman "Novo mesto". V njegovih delih zasledimo ekspresionistične stilne lastnosti.

Podobo Mirana Jarca lahko vidimo v avli knjižnice – to je doprski kip, ki ga je leta 1956 ustvaril kipar JAKOB SAVINŠEK.

Nekatere naloge knjižnice smo že omenili, knjižnica pa je bila (in je še danes) namenjena splošnemu izobraževanju, informiranju, razširjanju znanstvenih spoznanj, kulturni vzgoji in zadovoljevanju kulturnih potreb vseh občanov. Kot komunikacijsko središče oz. informacijski center se s svojo dejavnostjo danes povezuje v enoten knjižnično informacijski sistem Slovenije.

V okviru svoje dejavnosti ima lahko tudi druge naloge: zbira in hrani za svoje območje pomembno domoznansko gradivo pa tudi drugo, slovensko in evropsko dragoceno zapuščino oz. kulturno dediščino. Razviti mora ustrezno knjižnično mrežo na območju občine ali območju, za katerega je zadolžena.

Novi zakon o knjižničarstvu iz leta 1982 je funkcijo in naloge splošnoizobraževalnih knjižnic samo še potrdil. Da bi knjižnica lahko kar najboljše opravljala svojo dejavnost, je le-to organizirala v različnih oddelkih.